

Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Tüketim Davranış Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Arş. Gör. Ayşe Işık Öner

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9494-2687>

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, İstanbul – TÜRKİYE

Doç. Dr. Hatice Kadioğlu Ateş

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6916-1257>

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 19.04.2020

Kabul: 19.09.2020

On-line Yayın: 30.09.2020

Anahtar Kelimeler

Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilir Tüketim

Sürdürülebilir Tüketim Davranışı

Öğretmen Adayı

Araştırma Makalesi

* Çalışmanın özeti, 23-27 Ekim 2019'da Muğla'da düzenlenen "2. Uluslararası Temel Eğitim Kongresi"nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.42972>

Öz

Sürdürülebilirlik, artan tüketim davranışlarının doğal çevreye zarar verilmesi sonucunda ortaya çıkan kavramlardan biridir. Sürdürülebilirlik açısından hem bugünü hem yarını kurtarmak ve korumak için öğrencilere nasıl bir eğitim verileceği konusu üzerinde uzun yıllar düşünülmesi gereken küresel bir mevzudur. Temelinde, gelecek nesillerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak şimdiki neslin ihtiyaçlarını karşılaması görüşü yer almaktadır. Sürdürülebilirlik için dönüştürülebilir tüketim anlayışı büyük önem taşımaktadır. Bireylerin, erken çocukluktan yükseköğretime kadar olan döneminde sürdürülebilir tüketim bilincine sahip olarak yetişmeleri gereklidir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeyinin belirlenmesidir. Bu amaç bağlamında öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeyi incelenmiş olup çeşitli değişkenlere göre anlamlı farklılaşma olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin incelendiği bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Evren İstanbul ili sınırları içerisindeki bir vakıf üniversitesinin eğitim fakültesine kayıtlı olan toplam 1250 lisans öğrencisidir. Örneklem ise ilgili üniversitede öğrenim gören 297 tane öğretmen adayıdır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışının orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Öğretmen adaylarının cinsiyet, yaş, bölüm, çevre eğitimi dersi alma durumu, çevreyi koruma temalı topluluklara üye olma durumu, mesleği yapmak isteme durumu, daha önce herhangi bir lisans programından mezun olma durumu ve lisansüstü eğitimi almak isteme durumuna göre sürdürülebilir tüketim davranışı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Atf Bilgisi / Reference Information

Işık-Öner, A. ve Kadioğlu-Ateş, H. (2020). Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Tüketim Davranış Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 81, Autumn, p. 65-86.

Investigation of Pre-Service Teachers' Sustainable Consumption Behavior Levels in Terms of Various Variables

Res. Asst. Ayşe Işık Öner

Istanbul Sabahattin Zaim University, Faculty of Education, Department of Primary Education, Istanbul
– TURKEY

Assoc. Dr. Hatice Kadioğlu Ateş

Istanbul Sabahattin Zaim University, Faculty of Education, Department of Primary Education, Istanbul
– TURKEY

Article History

Submitted: 19.04.2020

Accepted: 19.09.2020

Published Online: 30.09.2020

Key Words

Sustainability

Sustainable Consumption

Sustainable Consumption Behavior

Prospective Teacher

Abstract

Sustainability is one of the concepts that arise as a result of increasing consumption behaviors harm the natural environment. In terms of sustainability, it is a global issue that needs to be considered for many years on how to provide education to students to save and protect both today and tomorrow. It is based on the view that the needs of future generations will meet the needs of the present generation, taking into account the needs. The concept of convertible consumption is of great importance for sustainability. Individuals need to grow up with a sense of sustainable consumption, from early childhood to higher education. Accordingly, the aim of the research is to determine the pre-service teachers' sustainable consumption behavior level. In this context, the pre-service teachers' sustainable consumption behavior level was examined and it was predicted whether there was a significant difference according to various variables. In this study, where the pre-service teachers' sustainable consumption behavior levels were examined, a scanning model, which is one of the quantitative research methods, was used. The universe of the research is teacher candidates studying in Istanbul in 2018-2019 academic year. The sample of the research was determined by using simple random sampling method. Evren is a total of 1250 undergraduate students enrolled in the education faculty of a foundation university within the borders of Istanbul. The sample is 297 prospective teachers studying at the relevant university. As a result of the research, it was determined that the pre-service teachers' sustainable consumption behavior is at a medium level. A significant relation was found between the pre-service teachers' gender, age, department, environmental education lesson status, membership of the communities with environmental protection themes, the desire to do the profession, the degree of graduation from any undergraduate program and the desire to pursue graduate education.

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.42972>

1. Giriş

Doğal sistemlerin artan endüstriyel ve teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkan hızlı yapılanma ve nüfus artışıyla beraber etkisizleşmesi söz konusu olmaktadır. Ayrıca tüketimin kontrolsüzce artması durumu da büyük bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Özmehmet, 2008). Artan tüketim davranışları küresel ısınma problemine, biyoçeşitliliğin ve doğal kaynakların azalmasına sebep olmaktadır. Bu durum insanlık yaşamı için en temel ihtiyaç olan temiz hava ve su problemini de ortaya çıkarmaktadır. Aşırı tüketim davranışları, ozon tabakasındaki yırtılmalar, karbon salınımının artması, yaşanabilir alanların azalması ve nükleer etkilerin artması gibi çeşitli faktörlerle dünyadaki yaşam tehdit altındadır. Aşırı tüketimle beraber doğal kaynakların azalması ve yerine konulamaması sorunu çeşitli örgüt ve kuruluşları bir takım önlemler ve çözüm önerileri almaya yöneltmiştir.

Çevreye verilen tahribat sonucu çözüm önerilerinden biri olarak sunulan sürdürülebilirlik kavramına 1987 yılında Brundtland Raporunda (Çevre ve Kalkınma Raporu) yer verilmiştir. Sürdürülebilir tüketim kavramı ise 1992 yılında Rio'da gerçekleşen Sürdürülebilir Kalkınma Eylem Planı'nda Gündem 21'de ele alınmıştır (Doğan, Bulut ve Çımrın, 2015; Özmehmet, 2008; Sefyang, 2005).

Sürdürülebilirlik, gelecek neslin ihtiyaçlarını göz ardı etmeden şimdiki neslin kendi ihtiyaçlarını karşılamasıdır (WCED, 1987). Yenilenmeyen kaynakların yerine yenilenebilen kaynakların kullanılması ve dünyayı tehdit edici hareketlerden kaçınmayı sağlayıcı eylemlerin her biri sürdürülebilirlik olarak tanımlanmaktadır (Aksu ve Gelibolu, 2015). Sürdürülebilirlik, insanın yaşam tarzından ödün vermeden düşünce tarzında değişikliğe gitmesidir. Sürdürülebilirlik toplum, çevre ve ekonomi olmak üzere üç temel bileşen içermektedir (Özmehmet, 2008). Sürdürülebilirliğin temelinde, Dünya'nın biyofiziksel durumuna, özellikle doğal kaynakların kullanımı ve tükenmesine odaklanan bir kavram olduğu açıktır (Portney, 2015). Sürdürülebilir kalkınma sürdürülebilir üretim ve sürdürülebilir tüketimden oluşmaktadır. Sürdürülebilir üretim daha temiz ve verimli kaynakların kullanımı ile başarıyla sonuçlanmakta ancak sürdürülebilir tüketimde henüz az sayıda başarı gösterilmektedir (Veenhoven, 2004).

Sürdürülebilir tüketim temelinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan, şimdiki neslin iyi bir yaşam için mal ve hizmetlerini karşılamasına dayanmaktadır (Aksu ve Gelibolu, 2015). Sürdürülebilir tüketim, çevre üzerindeki etkimizi azaltarak daha az ve aynı şekilde tüketim yoluyla iyi yaşamı sağlamamızdır (Jackson, 2005). Sürdürülebilir tüketim, bireylerin özel tüketim kararlarında siyasi ve çevresel seçimler yapmalarını gerektiren bir ekolojik vatandaşlık uygulaması olarak tanımlanmaktadır (Seyfang, 2005).

Hertwich (2002), Sürdürülebilir tüketimi 'ürün' ve 'yaşam tarzları' ile ilişkilendirmiştir. Ürün olarak daha az enerji ve kaynak gerektiren, sağlıksız çalışma koşullarından kaçınan, atılırken kolay geri dönüştürülebilir veya zararsız olan ürünler sürdürülebilir ürünlerdir. Sürdürülebilir yaşam tarzı ise, çevreye daha az yük bindiren ve sosyal eşitsizliklere daha az bağlı olan tüketim davranışlarıdır. Hansen ve Schrader (1997) sürdürülebilir tüketim davranışını aşırı tüketimden kaçınma ve tüketimin azaltılması, ekolojik ve sosyal açıdan sağlıklı ürünlerin seçilmesi veya ekolojik açıdan en çok etkiye sahip ürünlerin tüketilmesi olarak belirtmişlerdir. Dolan (2002), sürdürülebilir tüketimde 'ekolojik anlam' ve 'kültürel çerçeve' üzerine vurgu yapmıştır. Sürdürülebilir tüketim beklentilerinin, tüketimin kültürel çerçevelerine bağlı olması gerektiğini ve tüketicinin ekolojik düşünerek hareket etmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Birleşmiş Milletler Zirvesi 2016 yılında sürdürülebilir kalkınma amaçlarını ortaya koymuştur. Sürdürülebilir kalkınma amaçları yoksulluğu ortadan kaldırmak, gezegenimizi korumak ve tüm insanlığın barış ve refah içerisinde yaşamasını sağlamak olarak belirtilmiştir. Bu amaçların aynı zamanda ekonomik eşitsizlik, iklim değişikliği, sürdürülebilir tüketim, yenilikçilik, barış ve adaleti kapsadığı vurgulanmıştır (Birleşmiş Milletler Kalkınma Hedefi, 2016).

Bir ülkenin gelişmesi ancak eğitim yoluyla gerçekleşebilir. Devlet, vatandaşlarını istenilen biçimde yetiştirmek için eğitime ihtiyaç duyar (Kadioğlu Ateş, 2015). Eğitim yaşam boyu sürer. Çok boyutludur. Yer ve zaman açısından sınırsızdır, kültürü oluşturur (Demirel, 2002). 21. Yüzyılda pek çok etken eğitim öğretim etkinliklerini işlevsellik ve amaç yönünden değişime zorlamıştır. İnsan hakları, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler eğitimden beklentilerin artmasını sağlamıştır (Torkildsen, 1992 akt. Aydın vd. 2012). Sürdürülebilir kalkınma amaçlarının gerçekleşmesi, sürdürülebilir bilince sahip bireylerin yetişmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programlarında. Yüksek Öğretim Kurumu da eğitim fakültelerinin lisans programlarında güncellemeler gerçekleştirmiştir. Eğitim Fakültelerinin 2018 yılında yenilenen ortak lisans programında meslek bilgisi seçmeli ders havuzunda 'Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim' dersine yer verilmiştir. Aynı zamanda 2018 yılında güncellenen öğretim programlarının özel amaçlarında sürdürülebilir bilince yer verildiği görülmektedir. Fen bilimleri öğretim programında 'birey, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark ettirmek; toplum, ekonomi ve doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek' özel amaçlardan biri olarak belirtilmiştir (MEB, 2018). Sürdürülebilirlik açısından hem bugünü hem yarını kurtarmak ve korumak için öğrencilere nasıl bir eğitim verileceği konusu üzerinde uzun yıllar düşünülmesi gereken küresel bir mevzudur.

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir tüketimin çevre ve insan üzerindeki önemli etkisi bu alandaki araştırmaları da arttırmıştır. Yurtdışında yapılan çalışmalar incelendiğinde sürdürülebilir tüketimin, tüketimin azaltılması (Jackson, 2005; Veenhoven, 2004), yeşil ürünlerin kullanımı (Tanner, Wölfing Kast, 2003; Young, Hwang, McDonald & Oates 2010), ekolojik vatandaşlık (Sefyang, 2005; Sefyang, 2006), yaşam tarzları (Hertwich, 2005; Hobson, 2002) üzerine olan etkileri incelenmiştir. Türkiye'de sürdürülebilir tüketimin, çevre bilinci (Ergen, 2014; Nakıboğlu, 2007; Özgül, 2010), değer yapıları (Aydın, 2016; Karalar ve Kiracı, 2010; Şener ve Hazer, 2007), yaşam tarzları (Karaca, 2018), tüketici eğitimi (Bener ve Babaoğlu, 2008; Hayta, 2009), farklı kuşaklardaki etkileri (Aktaş ve Çiçek, 2019; İрге ve Karaduman, 2018), bireylerin demografik özellikleri (Aksu ve Gelibolu, 2015) üzerine olan etkilerini inceleyen çalışmalara rastlanmaktadır. Ancak öğretmenler öğretmen adayları veya öğrenciler üzerine çok az sayıda çalışmalar mevcuttur. Karalar ve Kiracı (2010), öğretmenlerin bireysel değerlerinin sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmaları sonucunda sürdürülebilir tüketim davranışlarının güvenlik ve evrenselcilik değer tiplerine sahip bireylerde pozitif yönde etkili olduğunu saptamışlardır. Ateş (2018), fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışları ve bilgi düzeyleri üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırması sonucunda öğretmen adaylarının yeterli düzeyde bilgi sahibi oldukları ve sürdürülebilir davranış gösterdiklerini belirlemiştir.

Sürdürülebilir bilince sahip bireyler yetiştirmek için sürdürülebilir bilince sahip öğretmen ve öğretmen adaylarının varlığı büyük önem taşımaktadır. Araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeyinin belirlenmesidir. Bu doğrultuda alt amaçlar şu şekildedir;

1. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışı ne düzeydedir?
2. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeyi çeşitli değişkenlere (cinsiyet, bölüm, sınıf düzeyi, yaş, mesleği yapmak isteme durumu, lisansüstü eğitim almak isteme durumu, daha önce herhangi bir lisans programından mezun olma durumu, daha önce bilimsel bir çalışmanın içinde yer alma durumu, materyal tasarımı veya sanat eğitimi dersi alma durumu, çevreyi koruma temalı topluluklara üye olma durumu, çevre eğitimi dersi alma durumu) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Alanda bu konu ile ilgili çok az araştırmanın olması nedeniyle bu araştırma ilgili diğer çalışmalara öncül olması ve alanyazına katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin incelendiği bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli geçmişte yaşanmış olan bir durumu ya da halen devam etmekte olup etkisi süren durumları betimlemeyi amaçlayan yaklaşımdır (Karasar, 2005).

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Evren İstanbul ili sınırları içerisindeki bir vakıf üniversitesinin eğitim fakültesine kayıtlı olan toplam 1250 lisans öğrencisidir. Örneklem ise ilgili üniversitede öğrenim gören 297 tane öğretmen adaydır.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarına İlişkin Demografik Bilgiler

	Gruplar	<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kadın	250	84
	Erkek	47	16
	Toplam	297	100,0
Bölüm	Sınıf Öğretmenliği	70	23
	Okul Öncesi Öğretmenliği	116	39
	Türkçe Öğretmenliği	50	17
	İngilizce Öğretmenliği	38	13
	Özel Eğitim Öğretmenliği	23	8
	Toplam	297	100,0
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	103	35
	2. Sınıf	84	28
	3. Sınıf	69	23
	4. Sınıf	41	14
	Toplam	297	100,0
Yaş	18 yaş ve altı	27	9
	19-21 yaş arası	198	68
	22-24 yaş arası	49	16
	25-27 yaş arası	7	2
	28 yaş ve üstü	16	5
Toplam	297	100,0	

Tablo 1 incelendiğinde öğretmen adaylarının %84'ü kadın, %16'sı erkek öğretmen adayından oluşmaktadır. Öğretmen adaylarının bölümlere göre dağılımları incelendiğinde %23'ü Sınıf öğretmenliği, %39'u Okul öncesi öğretmenliği, %17'si Türkçe öğretmenliği, %13'ü İngilizce öğretmenliği ve %8'i Özel eğitim öğretmenliği bölümlerindedir. Öğretmen adaylarının %35'i birinci

sınıf, %28'i ikinci sınıf, %23'ü üçüncü sınıf ve %14'ü dördüncü sınıf öğrencileridir. Yaş dağılımına bakıldığında %9'ü 18 yaş ve altı, %68'i 19-21 yaş arası, %16'sı 22-24 yaş arası, %2'si 25-27 yaş arası ve %5'i 28 yaş ve üstü olduğu görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve sürdürülebilir tüketim davranış ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formunda öğretmen adaylarının cinsiyet, bölüm, sınıf düzeyi, yaş, mesleği yapmak isteme durumu, lisansüstü eğitim almak isteme durumu, daha önce herhangi bir lisans programından mezun olma durumu, daha önce bilimsel bir çalışmanın içinde yer alma durumu, materyal tasarımı veya sanat eğitimi dersi alma durumu, çevreyi koruma temalı topluluklara üye olma durumu ve çevre eğitimi dersi alma durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Sürdürülebilir tüketim davranış ölçeği Doğan, Bulut ve Çımrın (2015) tarafından geliştirilmiştir. Çevre Duyarlılığı (5), ihtiyaç dışı satın alma (5), tasarruf (4) ve yeniden kullanılabilirlik (3) alt boyutları olmak üzere toplam 17 sorudan oluşmaktadır. Geliştirilen ölçeğin güvenirlik analizini Cronbach Alpha testi ile gerçekleştirmişlerdir. Çevre duyarlılığı alt boyutunda $\alpha=0.75$, ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunda $\alpha=0.75$, tasarruf alt boyutunda $\alpha=0.77$, yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda ise $\alpha=0.72$ Cronbach Alpha sonucuna ulaşmışlardır.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Tüketim Davranış Ölçeğine İlişkin Güvenirlik Katsayısı

Alt Boyutlar ve Toplam Ortalama	Cronbach's Alpha
Çevre Duyarlılığı	0.83
İhtiyaç Dışı Satın Alma	0.81
Tasarruf	0.88
Yeniden Kullanılabilirlik	0.57
Toplam Ortalama	0.76

Bu araştırmada ölçeğe ilişkin güvenirlik analizi Cronbach Alpha testi ile gerçekleştirilmiştir. Tablo 2' de araştırmaya ilişkin güvenirlik katsayıları verilmiş olup, genel güvenirliği $\alpha=0.76$, çevre duyarlılığı alt boyutu alpha güvenirliği $\alpha=0.83$, ihtiyaç dışı satın alma alt boyutu alpha güvenirliği $\alpha=0.81$, tasarruf alt boyutu alpha güvenirliği $\alpha=0.88$ ve yeniden kullanılabilirlik alt boyutu alpha güvenirliği $\alpha=0.57$ olduğu tespit edilmiştir. Özdamar (2002)' a göre alpha güvenirlik katsayıları; $0.00 \leq \alpha < 0.40$ arası güvenilir değil, $0.40 \leq \alpha < 0.60$ arası düşük düzeyde güvenilir, $0.60 \leq \alpha < 0.80$ arası oldukça güvenilir, $0.80 \leq \alpha < 1.00$ arası yüksek düzeyde güvenilirdir.

Tablo 3. Sürdürülebilir tüketim davranış ölçeğine ilişkin sınırlar ve düzeyler

Seçenekler	Sınırlar	Düzeyleyler
(5) Her zaman	4.21 - 5.00	Çok Yüksek
(4) Sıklıkla	3.41 - 4.20	Yüksek
(3) Bazen	2.61 - 3.40	Orta
(2) Nadiren	1.81 - 2.60	Düşük
(1) Hiçbir zaman	1.00 - 1.80	Çok Düşük

Sürdürülebilir tüketim davranış ölçeği beşli Likert tiptedir. Ölçeğe ilişkin sınırlar ve düzeyler tablo 3'te verilmiştir. Buna göre 1.00-1.80 arası çok düşük, 1.81-2.60 arası düşük, 2.61-3.40 arası orta, 3.41-4.20 arası yüksek, 4.21-5.00 arası çok yüksek düzeyi ifade etmektedir.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri 2018-2019 bahar döneminde vakıf üniversitesindeki derse giren öğretim üyelerinin yardımıyla dersteki öğretmen adaylarından toplanmıştır. Toplanan ölçekler gözden geçirilerek 297 veri ölçeği elde edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için çarpıklık basıklık değerlerine bakılmıştır ve normal dağılım gösterdiği tablo 4'te gösterilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1 aralığında olduğu saptanmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerleri -1.5 ile +1.5 arasında olduğu zaman normal dağılım olduğu kabul edilmektedir (Tabachnick and Fidell, 2013).

Tablo 4. Sürdürülebilir Tüketim Davranış Ölçeğine İlişkin Normallik Testi

Ölçeğe İlişkin Alt Boyutlar ve Toplam Ortalama	Çarpıklık	Basıklık
Çevre Duyarlılığı	-.098 - .141	-.402 - .282
İhtiyaç Dışı Satın Alma	.540 - .141	-.203 - .282
Tasarruf	-.392 - .141	-.697 - .282
Yeniden Kullanılabilirlik	-.120 - .141	-.320 - .282
Toplam Ortalama	-.302 - .141	.546 - .282

Normal dağılım gösterdiğini tespit ettikten sonra gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek için bağımsız grup t-testi ve tek yönlü varyans (ANOVA) testleri yapılmıştır. ANOVA' da anlamlı ilişki saptandığı durumlarda ikili karşılaştırmalar için Scheffe testi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Birinci alt amaca ilişkin bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı 'Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışları ne düzeydedir?' şeklindedir. Birinci alt amaca ilişkin bulgular tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Öğretmen adayların sürdürülebilir tüketim davranış düzeyine ilişkin istatistik sonucu

Ölçeğe İlişkin Alt Boyutlar ve Toplam Ortalama	$\bar{x}$	SS
Çevre Duyarlılığı	2.84	.88
İhtiyaç Dışı Satın Alma	2.42	.85
Tasarruf	3.32	1.11
Yeniden Kullanılabilirlik	3.05	.89
Toplam ortalama	2.87	.54

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğretmen adayların sürdürülebilir tüketim davranış düzeyi çevre duyarlılığı alt boyutu ($\bar{x}$ =2.84) orta düzeyde, ihtiyaç dışı satın alma alt boyutu ($\bar{x}$ =2.42) düşük düzeyde, tasarruf alt boyutu ($\bar{x}$ =3.32) orta düzeyde, yeniden kullanılabilirlik alt boyutu ($\bar{x}$ =3.05) orta düzeyde olduğu görülmüştür. Toplam ortalamasının ($\bar{x}$ =2.87) orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

İkinci alt amaca ilişkin bulgular

Araştırmanın ikinci alt amacı 'Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeyleri çeşitli değişkenlere (cinsiyet, bölüm, sınıf düzeyi, yaş, mesleği yapmak isteme durumu, lisansüstü eğitim almak isteme durumu, daha önce herhangi bir lisans programından mezun olma durumu, daha önce bilimsel bir çalışmanın içinde yer alma durumu, materyal tasarımı veya sanat eğitimi dersi alma durumu, çevreyi koruma temalı topluluklara üye olma durumu, çevre eğitimi dersi alma durumu) göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?' şeklindedir.

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren bağımsız grup t-testi tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren bağımsız grup t-testi sonucu

Ölçeğin Alt Boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Çevre Duyarlılığı	Kadın	250	2.83	.84	-.375	295	.708
	Erkek	47	2.88	1.04			
İhtiyaç Dışı Satın Alma	Kadın	250	2.47	.81	3.024	295	.003*
	Erkek	47	2.07	.92			
Tasarruf	Kadın	250	3.29	1.08	-.763	295	.446
	Erkek	47	3.43	1.25			
Yeniden Kullanılabilirlik	Kadın	250	3.07	.86	.804	295	.422
	Erkek	47	2.95	.97			
Toplam Ortalama	Kadın	250	2.87	.51	1.071	295	.285
	Erkek	47	2.78	.64			

Tablo 6'ya göre öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunda ($t=3.024$; $p<.05$) anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür. Farkın hangi grup lehine olduğunu tespit etmek amacıyla ortalamalara bakıldığında kadınların ortalaması ($\bar{x}$ =2.47) erkeklerin ortalamasına ($\bar{x}$ =2.07) göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Yani söz konusu farklılığın kadınların lehine

gerçekleştiği saptanmıştır.

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin daha önce herhangi bir lisans programından mezun olma değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren bağımsız grup t-testi tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin daha önce herhangi bir lisans programından mezun olma değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren bağımsız grup t-testi sonucu

Ölçeğin Alt Boyutları	Lisans Mezunu	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Çevre Duyarlılığı	Evet	22	3.09	1.00	1.322	291	.187
	Hayır	271	2.83	.859			
İhtiyaç Dışı Satın Alma	Evet	22	2.01	.711	-2.320	291	.021*
	Hayır	271	2.45	.852			
Tasarruf	Evet	22	4.05	.751	3.307	291	.001*
	Hayır	271	3.25	1.119			
Yeniden Kullanılabilirlik	Evet	22	3.31	1.051	1.436	291	.152
	Hayır	271	3.03	.869			
Toplam Ortalama	Evet	22	3.04	.545	1.576	291	.116
	Hayır	271	2.85	.532			

73

Tablo 7'ye göre öğretmen adaylarının daha önce herhangi bir lisans programından mezun olma durumu değişkenine göre ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunda ($t=-2.320$; $p<.05$) ve tasarruf alt boyutunda ($t=3.307$; $p<.05$) anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür. Ortalamalara bakıldığında ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunda daha önce lisans programından mezun olmayanların ($\bar{x}=2.45$) olanlara göre ($\bar{x}=2.01$) ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Yani söz konusu farklılığın daha önce lisans programı mezunu olmayanların lehine olduğu saptanmıştır. Tasarruf alt boyutunda daha önce lisans programı mezunu olanların ($\bar{x}=4.05$) olmayanlara ($\bar{x}=3.25$) göre ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Farklılığın daha önce lisans programı mezunu olanların lehine olduğu saptanmıştır.

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin çevreyi koruma temalı topluluklara üye olma durum değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren bağımsız grup t-testi tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin çevreyi koruma temalı topluluklara üye olma değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren bağımsız grup t-testi sonucu

Ölçeğin Alt Boyutları	Üye Durumu	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Çevre Duyarlılığı	Evet	47	3.16	.944	2.794	294	.006*
	Hayır	249	2.77	.853			
İhtiyaç Dışı Satın Alma	Evet	47	2.40	.782	-.093	294	.926
	Hayır	249	2.41	.863			

Tasarruf	Evet	47	3.64	1.164			
	Hayır	249	3.25	1.093	2.206	294	.028*
Yeniden Kullanılabilirlik	Evet	47	3.10	1.047			
	Hayır	249	3.04	.853	.432	294	.666
Toplam Ortalama	Evet	47	3.04	.599			
	Hayır	249	2.83	.519	2.501	294	.013*

Tablo 8’de öğretmen adaylarının çevreyi koruma temalı topluluklara üye olma durum değişkenine göre çevre duyarlılığı alt boyutunda ($t=2.794$; $p<.05$), tasarruf alt boyutunda ($t=2.206$; $p<.05$) ve toplam ortalamalarına ($t=2.501$; $p<.05$) göre anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür. Ortalamalara bakıldığında çevre duyarlılığı alt boyutunda üye olanların ($\bar{x}=3.16$) olmayanlara ($\bar{x}=2.77$) göre ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Farklılığın üye olanların lehine olduğu saptanmıştır. Tasarruf alt boyutunda üye olanların ($\bar{x}=3.64$) olmayanlara ($\bar{x}=3.25$) göre ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Farklılığın üye olanların lehine olduğu saptanmıştır. Toplam ortalamada ise üye olanların ($\bar{x}=3.04$) olmayanlara ($\bar{x}=2.83$) göre ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Farklılığın üye olanların lehine olduğu görülmüştür.

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin çevre eğitimi dersi alma durum değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren bağımsız grup t-testi tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin çevre eğitimi dersi alma değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren bağımsız grup t-testi sonucu

Ölçeğin Alt Boyutları	Dersi Alma Durumu	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Çevre Duyarlılığı	Evet	125	2.93	.837			
	Hayır	170	2.77	.901	1.551	293	.122
İhtiyaç Dışı Satın Alma	Evet	125	2.26	.772			
	Hayır	170	2.53	.888	-2.685	293	.008*
Tasarruf	Evet	125	3.44	1.064			
	Hayır	170	3.21	1.139	1.753	293	.081
Yeniden Kullanılabilirlik	Evet	125	3.28	.836			
	Hayır	170	2.89	.881	3.795	293	.000*
Toplam Ortalama	Evet	125	2.92	.480			
	Hayır	170	2.82	.569	1.443	293	.150

Tablo 9’a göre öğretmen adaylarının çevre eğitimi dersi alma değişkenine göre ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunda ($t=-2.685$; $p<.05$) ve yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda ($t=3.795$; $p<.05$) anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür. Ortalamalara bakıldığında ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunda dersi almayanların ($\bar{x}=2.53$) alanlara ($\bar{x}=2.26$) göre ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Farklılığın dersi almayanların lehine olduğu saptanmıştır. Yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda dersi alanların ($\bar{x}=3.28$) almayanlara ($\bar{x}=2.89$) göre ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Farklılığın dersi alanların lehine olduğu saptanmıştır.

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin bölüm değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren tek yönlü varyans (ANOVA) sonucu tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin bölüm değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren tek yönlü varyans (ANOVA) sonucu

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Çevre Duyarlılığı	G.Arası	1.732	4	.433	.559	.692
	G.İçi	226.047	292	.774		
	Toplam	227.779	296			
İhtiyaç Dışı Satın Alma	G.Arası	5.773	4	1.443	2.031	.090
	G.İçi	207.476	292	.711		
	Toplam	213.249	296			
Tasarruf	G.Arası	12.028	4	3.007	2.488	.044*
	G.İçi	352.875	292	1.208		
	Toplam	364.903	296			
Yeniden Kullanılabilirlik	G.Arası	7.592	4	1.898	2.470	.045*
	G.İçi	224.360	292	.768		
	Toplam	231.951	296			
Toplam Ortalama	G.Arası	.968	4	.242	.839	.501
	G.İçi	84.185	292	.288		
	Toplam	85.153	296			

Tablo 10'a göre öğretmen adaylarının tasarruf alt boyutunda ($F=2.488$; $p<.05$) ve yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda ($F=2.470$; $p<.05$) bölüm değişkenine göre grupların arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Tablo 11'de farkın hangi grup lehine olduğunu tespit etmek amacıyla varyansın homojenliği test edilmiştir.

Tablo 11. Homojenlik Testi tablosu

Ölçeğin Alt Boyutları	Levene İstatistiği	df1	df2	p
Çevre Duyarlılığı	1.184	4	292	.318
İhtiyaç Dışı Satın Alma	1.986	4	292	.097
Tasarruf	2.007	4	292	.094*
Yeniden Kullanılabilirlik	2.012	4	292	.093*
Toplam Ortalama	2.152	4	292	.075

Tasarruf ve yeniden kullanılabilirlik alt boyutlarının homojen dağıldığı tespit edilmiştir ($p > .05$). Ardından Scheffe analizi yapılmıştır.

Tablo 12. Tasarruf alt boyutunun bölüm değişkenine göre Scheffe Testi

		Ortalama	Se	p
Sınıf Öğrt.	Okul Öncesi Öğrt.	-.04489	.16638	.999
	Türkçe Öğrt.	.35571	.20355	.550
	İngilizce Öğrt.	-.09718	.22151	.996
	Özel Eğitim Öğrt.	-.47189	.26451	.528
Okul Öncesi Öğrt.	Sınıf Öğrt.	.04489	.16638	.999
	Türkçe Öğrt.	.40060	.18598	.329
	İngilizce Öğrt.	-.05229	.20547	.999
	Özel Eğitim Öğrt.	-.47189	.25092	.576
Türkçe Öğrt.	Sınıf Öğrt.	-.35571	.20355	.550
	Okul Öncesi Öğrt.	-.40060	.18598	.329
	İngilizce Öğrt.	-.45289	.23658	.455
	Özel Eğitim Öğrt.	-.82761	.27697	.066
İngilizce Öğrt.	Sınıf Öğrt.	.09718	.22151	.996
	Okul Öncesi Öğrt.	.05229	.20547	.999
	Türkçe Öğrt.	.45289	.23658	.455
	Özel Eğitim Öğrt.	-.37471	.29042	.797
Özel Eğitim Öğrt.	Sınıf Öğrt.	.47189	.26421	.528
	Okul Öncesi Öğrt.	.42701	.25092	.576
	Türkçe Öğrt.	.82761	.27697	.066
	İngilizce Öğrt.	.37471	.29042	.797

76

Bu analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 13. Yeniden kullanılabilirlik alt boyutunun bölüm değişkenine göre Scheffe Testi

		Ortalama	Se	p
Sınıf Öğrt.	Okul Öncesi Öğrt.	.27233	.13267	.380
	Türkçe Öğrt.	.48762	.16231	.063
	İngilizce Öğrt.	.14060	.17662	.959
	Özel Eğitim Öğrt.	.28095	.21067	.776
Okul Öncesi Öğrt.	Sınıf Öğrt.	-.27233	.13267	.380
	Türkçe Öğrt.	.21529	.14829	.716
	İngilizce Öğrt.	-.13173	.16384	.958
	Özel Eğitim Öğrt.	.00862	.20008	1.00
Türkçe Öğrt.	Sınıf Öğrt.	-.48762	.16231	.063
	Okul Öncesi Öğrt.	-.21529	.14829	.716
	İngilizce Öğrt.	-.34702	.18865	.497
	Özel Eğitim Öğrt.	-.20667	.22085	.928

İngilizce Öğrt.	Sınıf Öğrt.	-.14060	.17662	.959
	Okul Öncesi Öğrt.	.13173	.16384	.958
	Türkçe Öğrt.	.34702	.18865	.497
	Özel Eğitim Öğrt.	.14035	.23157	.985
Özel Eğitim Öğrt.	Sınıf Öğrt.	-.28095	.21067	.776
	Okul Öncesi Öğrt.	-.00862	.20008	1.00
	Türkçe Öğrt.	.20667	.22085	.928
	İngilizce Öğrt.	-.14035	.23157	.985

Bu analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin yaş değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren tek yönlü varyans (ANOVA) sonucu tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin yaş değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren tek yönlü varyans (ANOVA) sonucu

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Çevre Duyarlılığı	G.Arası	2.151	4	.538	.696	.595
	G.İçi	225.628	292	.773		
	Toplam	227.779	296			
İhtiyaç Dışı Satın Alma	G.Arası	8.005	4	2.001	2.847	.024*
	G.İçi	205.244	292	.703		
	Toplam	213.249	296			
Tasarruf	G.Arası	15.353	4	3.838	3.206	.013*
	G.İçi	349.550	292	1.197		
	Toplam	364.903	296			
Yeniden Kullanılabilirlik	G.Arası	5.441	4	1.360	1.754	.138
	G.İçi	226.510	292	.776		
	Toplam	231.951	296			
Toplam Ortalama	G.Arası	1.186	4	.297	1.031	.391
	G.İçi	83.966	292	.288		
	Toplam	85.153	296			

Tablo 14'e göre öğretmen adaylarının ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunda ($F=2.847$; $p<.05$) ve tasarruf alt boyutunda ($F=3.206$; $p<.05$) yaş değişkenine göre gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Tablo 15'te farkın hangi grup lehine olduğunu tespit etmek amacıyla varyansın homojenliği test edilmiştir.

Tablo 15. Homojenlik Testi tablosu

Ölçeğin Alt Boyutları	Levene İstatistiği	df1	df2	p
Çevre Duyarlılığı	.739	4	292	.566
İhtiyaç Dışı Satın Alma	1.214	4	292	.305*
Tasarruf	3.464	4	292	.009
Yeniden Kullanılabilirlik	.665	4	292	.617
Toplam Ortalama	.216	4	292	.930

İhtiyaç dışı satın alma alt boyutunda grupların homojen dağıldığı görülmüştür ($p>.05$) ve ardından Scheffe analizi yapılmıştır.

Tablo 16. İhtiyaç Dışı Satın Alma alt boyutunun yaş değişkenine göre Scheffe Testi

		Ortalama	Se	p
18 yaş ve Altı	19-21	.08451	.17200	.993
	22-24	-.08405	.20094	.996
	25-27	.36085	.35559	.905
	28 ve üstü	.69120	.26451	.148
19-21 yaş arası	18 yaş ve altı	-.08451	.17200	.993
	22-24	-.16856	.13377	.811
	25-27	.27633	.32243	.947
	28 ve üstü	.60669	.21790	.104
22-24 yaş arası	18 yaş ve altı	.08405	.20094	.996
	19-21	.16856	.13377	.811
	25-27	.44490	.33876	.786
	28 ve üstü*	.77526*	.24140	.038*
25-27 yaş arası	18 yaş ve altı	-.36085	.35559	.905
	19-21	-.27633	.32243	.947
	22-24	-.44490	.33876	.786
	28 ve üstü	.33036	.37993	.944
28 yaş ve üstü	18 yaş ve altı	-.69120	.26451	.148
	19-21	-.60669	.21790	.104
	22-24*	-.77526*	.24140	.038*
	25-27	-.33036	.37993	.944

Tablo 16 incelendiğinde anlamlı farkın 22-24 yaş grubu ile 28 ve üstü yaş grubu arasında, 22-24 yaş grubu arasındaki öğretmen adaylarının lehine olduğu saptanmıştır. Yani, 22-24 yaş grubu arasındaki öğretmen adaylarının ihtiyaç dışı satın alma puanları 28 ve üstü yaş grubu öğretmen adaylarına göre daha yüksektir.

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin mesleği yapmak isteme durum değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren tek yönlü varyans (ANOVA) sonucu tablo

17'de verilmiştir.

Tablo 17. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin mesleği yapmak isteme değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren tek yönlü varyans (ANOVA) sonucu

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Çevre Duyarlılığı	G.Arası	5.136	2	2.568	3.391	.035*
	G.İçi	222.643	294	.757		
	Toplam	227.779	296			
İhtiyaç Dışı Satın Alma	G.Arası	.312	2	.156	.215	.806
	G.İçi	212.937	294	.724		
	Toplam	213.249	296			
Tasarruf	G.Arası	6.580	2	3.290	2.700	.069
	G.İçi	358.323	294	1.219		
	Toplam	364.903	296			
Yeniden Kullanılabilirlik	G.Arası	5.577	2	2.789	3.622	.028*
	G.İçi	226.374	294	.770		
	Toplam	231.951	296			
Toplam Ortalama	G.Arası	2.225	2	1.113	3.945	.020*
	G.İçi	82.927	294	.282		
	Toplam	85.153	296			

79

Tablo 17'de öğretmen adaylarının çevre duyarlılığı alt boyutunda ($F=3.391$; $p<.05$), yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda ($F=3.622$; $p<.05$) ve toplam ortalamaya ($F=3.945$; $p<.05$) göre mesleği yapmak isteme durum değişkenine göre gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Tablo 18'de farkın hangi grup lehine olduğunu tespit etmek amacıyla varyansın homojenliği test edilmiştir.

Tablo 18. Homojenlik Testi tablosu

Ölçeğin Alt Boyutları	Levene İstatistiği	df1	df2	p
Çevre Duyarlılığı	.894	2	294	.410*
İhtiyaç Dışı Satın Alma	.679	2	294	.508
Tasarruf	1.803	2	294	.167
Yeniden Kullanılabilirlik	.446	2	294	.641*
Toplam Ortalama	4.115	2	294	.017

Çevre duyarlılığı alt boyutunda grupların homojen dağıldığı görülmüştür ve ardından Scheffe

analizi yapılmıştır.

Tablo 19. Çevre Duyarlılığı alt boyutunun mesleği yapmak isteme durumu değişkenine göre Scheffe Testi

		Ortalama	Se	p
Evet	Hayır	.29261	.33336	.681
	Kararsızım*	.40170*	.16092	.046*
Hayır	Evet	-.29261	.33336	.681
	Kararsızım	.10909	.36212	.956
Kararsızım	Evet*	-.40170*	.16092	.046*
	Hayır	-.10909	.36212	.956

Tablo 19 incelendiğinde anlamlı farkın mesleği yapmak isteyenler ile mesleği yapmada kararsız olanlar arasında, mesleği yapmak isteyen öğretmen adaylarının lehine olduğu saptanmıştır. Yani, mesleği yapmak isteyen öğretmen adaylarının çevre duyarlılık puanları mesleği yapmada kararsız olan öğretmen adaylarına göre daha yüksektir.

Yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda grupların homojen dağıldığı görülmüştür ve ardından Scheffe analizi yapılmıştır.

Tablo 20. Yeniden kullanılabilirlik alt boyutunun mesleği yapmak isteme durumu değişkenine göre Scheffe Testi

		Ortalama	Se	p
Evet	Hayır	.72021	.33614	.103
	Kararsızım	.28299	.16226	.220
Hayır	Evet	-.72021	.33614	.103
	Kararsızım	-.43723	.36514	.489
Kararsızım	Evet	-.28299	.16226	.220
	Hayır	.43723	.36514	.489

Bu analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin lisansüstü eğitim almak isteme değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren tek yönlü varyans (ANOVA) sonucu tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin lisansüstü eğitim almak isteme değişkenine göre farklılaşma durumunu gösteren tek yönlü varyans (ANOVA) sonucu

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Çevre Duyarlılığı	G.Arası	3.229	2	1.614	2.114	.123
	G.İçi	224.550	294	.764		
	Toplam	227.779	296			

İhtiyaç Dışı Satın Alma	G.Arası	1.242	2	.621	.861	.424
	G.İçi	212.007	294	.721		
	Toplam	213.249	296			
Tasarruf	G.Arası	10.802	2	5.401	4.484	.012*
	G.İçi	354.101	294	1.204		
	Toplam	364.903	296			
Yeniden Kullanılabilirlik	G.Arası	5.338	2	2.669	3.463	.033*
	G.İçi	226.613	294	.771		
	Toplam	231.951	296			
Toplam Ortalama	G.Arası	3.078	2	1.539	5.512	.004*
	G.İçi	82.075	294	.279		
	Toplam	85.153	296			

Tablo 21 incelendiğinde öğretmen adaylarının tasarruf alt boyutunda ($F=4.484$; $p<.05$), yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda ($F=3.463$; $p<.05$) ve toplam ortalamaya ($F=5.512$; $p<.05$) göre lisansüstü eğitim almak isteme durum değişkenine göre gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Tablo 22'de farkın hangi grup lehine olduğunu tespit etmek amacıyla varyansın homojenliği test edilmiştir.

81

Tablo 22. Homojenlik Testi tablosu

Ölçeğin Alt Boyutları	Levene İstatistiği	df1	df2	p
Çevre Duyarlılığı	1.268	2	294	.283
İhtiyaç Dışı Satın Alma	.208	2	294	.812
Tasarruf	.412	2	294	.662*
Yeniden Kullanılabilirlik	1.605	2	294	.203*
Toplam Ortalama	.416	2	294	.660*

Tasarruf alt boyutunda grupların homojen dağıldığı görülmüştür ve ardından Scheffe analizi yapılmıştır.

Tablo 23. Tasarruf alt boyutunun lisansüstü eğitim almak isteme durumu değişkenine göre Scheffe Testi

		Ortalama	Se	p
Evet	Hayır*	.46515*	.15894	.015*
	Kararsızım	.27380	.14958	.189
Hayır	Evet*	-.46515*	.15894	.015*
	Kararsızım	-.19135	.16499	.511
Kararsızım	Evet	-.27380	.14958	.189
	Hayır	.19135	.16499	.511

Tablo 23'e göre anlamlılık lisansüstü eğitim almak isteyenler ile lisansüstü eğitim almak istemeyenler arasında, lisansüstü eğitim almak isteyen öğretmen adaylarının lehine olduğu saptanmıştır. Yani, lisansüstü eğitim almak isteyen öğretmen adaylarının tasarruf puanları almak istemeyen öğretmen adaylarına göre daha yüksektir.

Yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda grupların homojen dağıldığı görülmüştür ve ardından Scheffe analizi yapılmıştır.

Tablo 24. Yeniden Kullanılabilirlik alt boyutunun lisansüstü eğitim almak isteme durumu değişkenine göre Scheffe Testi

		Ortalama	Se	p
Evet	Hayır*	.31638*	.12715	.047*
	Kararsızım	.03524	.11966	.958
Hayır	Evet*	-.31638*	.12715	.047*
	Kararsızım	-.28114	.13199	.105
Kararsızım	Evet	-.03524	.11966	.958
	Hayır	.28114	.13199	.105

Tablo 24 incelendiğinde anlamlılık lisansüstü eğitim almak isteyenler ile lisansüstü eğitim almak istemeyenler arasında, lisansüstü eğitim almak isteyen öğretmen adaylarının lehine olduğu saptanmıştır. Yani, lisansüstü eğitim almak isteyen öğretmen adaylarının yeniden kullanılabilirlik puanları almak istemeyen öğretmen adaylarına göre daha yüksektir.

Toplam ortalamalarına göre grupların homojen dağıldığı görülmüştür ve ardından Scheffe analizi yapılmıştır.

Tablo 25. Toplam ortalamalarının lisansüstü eğitim almak isteme durumu değişkenine göre Scheffe Testi

		Ortalama	Se	p
Evet	Hayır*	.23533*	.07652	.010*
	Kararsızım	.17649	.07201	.051
Hayır	Evet*	-.23533*	.07652	.010*
	Kararsızım	-.05885	.07943	.760
Kararsızım	Evet	-.17649	.07201	.051
	Hayır	.05885	.07943	.760

Tablo 25 incelendiğinde anlamlılık lisansüstü eğitim almak isteyenler ile lisansüstü eğitim almak istemeyenler arasında, lisansüstü eğitim almak isteyen öğretmen adaylarının lehine olduğu saptanmıştır. Yani, lisansüstü eğitim almak isteyen öğretmen adaylarının toplam ortalama puanları almak istemeyen öğretmen adaylarına göre daha yüksektir.

4. Tartışma ve Sonuç

Yapılan bu araştırma sonucunda, Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeyleri daha önce bilimsel bir çalışmada yer alma durumu, sınıf düzeyi, materyal tasarım veya sanat eğitimi dersi alma durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği ortaya konulmuştur.

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışlarının orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Çevre duyarlılığı, tasarruf ve yeniden kullanılabilirlik alt boyutları orta düzeyde ve ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunun da düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ateş (2018), fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışları ve bilgi düzeylerini incelemiştir. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeyleri ile bilgi düzeylerinin yeterli düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranış düzeyleri ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunda cinsiyet değişkenine göre kadınların lehine anlamlı bir farklılık göstermiştir. Bu durumun pazarlama ve tüketim ürünlerinin çoğunlukla kadınlara yönelik olması ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Aktaş ve Çiçek (2019) araştırmaları sonucunda ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunda erkeklerin lehine anlamlı bir farklılığın olduğunu tespit etmişlerdir. Ateş (2018) kadınların erkeklere göre sürdürülebilir tüketim davranışı ve bilgi düzeyi açısından daha yüksek düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Bulut, Çımrın ve Doğan (2017) yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda kadınların lehine anlamlı farklılık tespit etmiştir. Kadınların erkeklere göre yeniden kullanılabilir ürünlere yöneldiğini, satın alma yerine kiralamaı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Öğretmen adaylarının daha önce herhangi bir lisans programından mezun olma durumunun ihtiyaç dışı satın alma ve tasarruf alt boyutuna göre anlamlılık gösterdiği tespit edilmiştir. İhtiyaç dışı satın alma alt boyutunda daha önce lisans programından mezun olmayanların olana göre ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Tasarruf alt boyutunda daha önce lisans programı mezunu olanların olmayanlara göre ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar eğitim düzeyi ile ilişkili olabilir. Aksu ve Gelibolu (2015) eğitim düzeyi arttıkça bireylerin çevresel değerlere olan yetkinliğinin de arttığını tespit etmiştir.

Çevreyi koruma temalı toplumlara üye olan öğretmen adaylarının çevre duyarlılığı alt boyutunda, tasarruf alt boyutunda ve sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerine göre anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Çevre duyarlılığı alt boyutunda üye olanların olmayanlara göre

ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Tasarruf alt boyutunda üye olanların olmayanlara göre ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerine göre üye olanların olmayanlara göre ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Çevreyi koruma temalı toplumlara üye olan öğretmen adayları, olmayan öğretmen adaylarına göre oldukça düşüktür. Bu durumun anlamlı bir farklılık oluşturduğu söylenebilir. Benzer şekilde Ergen (2014) ve Karalar ile Kiracı' (2010)' nın çalışmalarında bireylerin çevreci kuruluşlara üye olma durumunun çok az olduğu tespit edilmiştir.

Çevre eğitimi dersi alma durumu ihtiyaç dışı satın alma ve yeniden kullanılabilirlik alt boyutuna göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. İhtiyaç dışı satın alma alt boyutunda dersi almayanların alanlara göre ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda dersi alanların almayanlara göre ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Oğuz, Çakıcı ve Kavas (2011) çalışmaları sonucunda öğrencilerin çevre ile ilgili derslerin zorunlu olması gerektiğini belirttiklerini ortaya koymuşlardır.

Yaş değişkenine göre ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunda ve tasarruf alt boyutunda anlamlılık bulunmuştur. Farkın hangi grup lehine olduğunu tespit etmek amacıyla varyansın homojenliği test edilmiştir ve ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunda grupların homojen dağıldığı tespit edildikten sonra Scheffe analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda anlamlı farkın 22-24 yaş grubu ile 28 ve üstü yaş grubu arasında. 22-24 yaş grubu arasındaki öğretmen adaylarının lehine olduğu saptanmıştır. Aktaş ve Çiçek (2019) kuşaklar arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çevre duyarlılığı, ihtiyaç dışı satın alma ve tasarruf alt boyutunda anlamlı farklılığın olduğunu tespit etmişler ve yaş düzeyi arttıkça sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin de arttığını ortaya koymuşlardır. Bulut, Çımrın ve Doğan (2017) ihtiyaç dışı satın alma alt boyutunun yaş düzeyi arttıkça arttığını belirlemişlerdir.

Öğretmen adaylarının mesleği yapmak isteme değişkenine göre çevre duyarlılığı alt boyutunda, yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda ve sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerine göre anlamlılık bulunmuştur. Farkın hangi grup lehine olduğunu tespit etmek amacıyla varyansın homojenliği test edilmiştir. Çevre duyarlılığı alt boyutunda mesleği yapmak isteyen öğretmen adaylarının çevre duyarlılık puanları mesleği yapmada kararsız olan öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Lisansüstü eğitim almak isteme durum değişkenine göre tasarruf alt boyutunda, yeniden kullanılabilirlik alt boyutunda ve sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerine göre anlamlılık bulunmuştur. Lisansüstü eğitim almak isteyen öğretmen adaylarının tasarruf alt boyutu, yeniden kullanılabilirlik alt boyutu ve sürdürülebilir tüketim davranış düzey ortalamaları almak istemeyen öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Veenhoven (2004) sürdürülebilir tüketimin mutlulukla olan ilişkisini araştırdığında şimdiki nesilde büyük bir mutluluğun görülmediğini belirtmiştir. Ancak şimdiki neslin sürdürülebilir tüketim davranışları sayesinde yoksulluğun ve ekolojik felaketlerin önlenmesiyle gelecek nesillerin mutluluğunu arttırabileceğine vurgu yapılırsa mutluluğun artabileceğini belirtmiştir.

Araştırma sonucundan da anlaşılacağı üzere bireylerin çevre bilincine sahip olmamaları ve sürekli tüketime alıştırdığı bu dönemde sürdürülebilir tüketimin anlaşılması ve gerekliliğinin yapılması oldukça güçtür. Bu bağlamda sürdürülebilir eğitim, sürdürülebilir bilinç ve sürdürülebilir tüketici davranışları kazandırılmasında eğitim kurumlarının, ailelerin, işletmelerin ve çevreci toplulukların sorumlulukları artmaktadır. Çevreci topluluklarda ve eğitim kurumlarında bu konu ile ilgili daha fazla seminer ve eğitimler düzenlenebilir. Bu çalışma öğretmen adaylarına uygulanmıştır. Sürdürülebilir tüketim üzerine farkındalığın artması için eğitim fakültelerinde, sosyoloji ve psikoloji gibi insan temelli bilim dallarında benzer çalışmalar artabilir. Sürdürülebilir bilince sahip birey yetiştirmede önemli rol oynayan öğretmenler üzerine de bilinçlendirici ve farkındalığı artırıcı çalışmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksu, C. K., Gelibolu, L. (2015). A Research On Determination Of The Attitudes Of University Employees Towards Sustainable Consumption. *The Journal of KAU IIBF*. 6(9). 235-248.
- Aktaş, S.C. & Çiçek, B. (2019). Farklı Kuşaktaki Kadın ve Erkeklerin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarının İncelenmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*. 54(4). 1957-1978
- Ateş, H. (2018). Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarının ve Bilgi Düzeylerinin Araştırılması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 31(2). 507-531.
- Aydın, A., Bakırcı, H. & Ürey, M. (2012). Serbest Etkinlik Çalışmaları Dersine Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 41(193):214-230.
- Aydın, H. (2016). Çevreci Tüketicilerin Değer Temelli Bölümlendirilmesi: Çevreci Kadın Tüketiciler Üzerine Bir Araştırma. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt.4. No:2. 105-124.
- Bener, Ö. & Babaoğlu, M. (2008). Sürdürülebilir Tüketim Davranışı ve Çevre Bilinci Oluşturmada Bir Araç Olarak Tüketici Eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*. 5(1). 1-10.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Hedefi. 2016. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> dan alınmıştır.
- Bulut, Z. A., Kökalan Çımrın, F. & Doğan, O. (2017). Gender, Generation and Sustainable Consumption: Exploring the Behaviour of Consumers from Izmir. Turkey. *International Journal of Consumer Studies*. 41(6). 597-604.
- Demirel, Ö. (2002). *Öğretme Sanatı* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, O., Bulut, Z. A., Kökalan Çımrın, F. (2015). Bireylerin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarının Ölçülmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt.29. Sayı:4. 659-678.
- Dolan, P. (2002). The Sustainability of Sustainable Consumption. *DIT Dublin Institute of Technology*. s.35.
- Ergen, A. (2014). Maddi Değerler. Gönüllü Sade Yaşam Biçimi. Çevre Bilgisi: Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Açısından Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.
- Hansen, U., Schrader. U. (1997). A Modern Model of Consumption for a Sustainable Society. *Journal of Consumer Policy*. Vol.20. No:4. 443-468.
- Hayta, A. B. (2009). Sürdürülebilir Tüketim Davranışının Kazanılmasında Tüketici Eğitiminin Rolü. *Journal of Kirsehir Education Faculty*. 10(3).
- Hertwich, E. (2002). *Life-Cycle Approaches to Sustainable Consumption*. Workshop Proceedings Interim Report. International Institute for Applied Systems Analysis. Laxenburg. Austria
- Hertwich, E. G. (2005). Life Cycle Approaches to Sustainable Consumption: A Critical Review. *Environmental science & technology*, 39(13), 4673-4684.
- Hobson, K. (2002). Competing Discourses of Sustainable Consumption: Does The 'Rationalisation of Lifestyles' Make Sense?. *Environmental politics*, 11(2), 95-120.
- İrge, N. T., Karaduman, İ. (2018). X ve Y Kuşaklarında Gönüllü Sadelik Algısının Tüketici Karar Tarzlarına Etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. Cilt.10. Sayı:3. 120-143.
- Jackson, T. (2005). Live Better By Consuming Less?. *Journal of Industrial Ecology*. Sa: 9 (1-2). s. 19-36.
- Kadioğlu Ateş, H. (2015). *Projeye Dayalı Öğrenme Yönteminin Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarına Ve Görsel Sunu Uygulamalarına Etkisi*. İstanbul: Morpa.
- Karaca, Ş. (2018). Yaşam Tarzının Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 10(3). 403-425.
- Karalar, R. & Kiracı, H. (2010). Bireysel Değerlerin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Üzerindeki

- Etkisini Belirlemeye Yönelik Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 2(2). 79-106.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara.
- MEB, (2018). *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. İlköğretim fen bilimleri dersi (4. 5. 6. 7 ve 8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Nakıboğlu, A. G. B. (2007). Tüketimin Çevreci Boyutu: Çevreci Tutum ve Davranışlara Göre Pazar Bölümlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 16(2). 423-438.
- Oğuz, D., Çakıcı, I. Kavas, S. (2011). Environmental Awareness of Students in Higher Education. *Turkish Journal of Forestry*. Vol.12. No:1. 34-39.
- Özdamar, K. (2002). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi 1 SPSS-Minitab*. Eskişehir: Kaan Kitapevi.
- Özgül, E. (2010). Tüketicilerin Değer Yapıları. Gönüllü Sade Yaşam Tarzı ve Sürdürülebilir Tüketim Üzerindeki Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 28(2). 117-150.
- Özmehmet, D. E. (2008). Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*. 3(12). 1853-1876.
- Portney, K. E. (2015). *Sustainability*. The MIT Press.
- Seyfang, G. (2005). Shopping for Sustainability: Can Sustainable Consumption Promote Ecological Citizenship?. *Environmental Politics*. Vol.14. No:2. 290-306.
- Seyfang, G. (2006). Ecological Citizenship And Sustainable Consumption: Examining Local Organic Food Networks. *Journal of rural studies*, 22(4), 383-395.
- Şener, A., & Hazer, O. (2007). Değerlerin Kadınların Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*. 1-16.
- Tabachnick, B.G., Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics*. (sixth ed.) Pearson. Boston
- Tanner, C., & Wölfling Kast, S. (2003). Promoting Sustainable Consumption: Determinants of Green Purchases By Swiss Consumers. *Psychology & Marketing*, 20(10), 883-902.
- Veenhoven, R. (2004). "Sustainable Consumption and Happiness" Reddy. S. (Ed.). Green consumerism: Approaches and Country Experiences. *The Icfai University Press. Hyderabad. India*. 2008. ISBN 81-314-1390-0 pp. 39-68.
- WCED, (1987). Our Common Future. *World Commission on Environment and Development*. Oxford University Press. Oxford (1987)
- Young, W., Hwang, K., McDonald, S., & Oates, C. J. (2010). Sustainable Consumption: Green Consumer Behaviour When Purchasing Products. *Sustainable development*, 18(1), 20-31.